

Slovenska Gospodinja

Izhaja vsako 1. soboto v mesecu.
Lastnik: Prva jugoslov. tovarna
kavinih surrogatov v Ljubljani

Leto I.

V Ljubljani, 2. kimovca 1905.

Št. 9.

Uredništvo »Slovenske Go-
spodinje« je v Ljubljani, Mestni
▲ ▲ ▲ trg šte. 17 ▲ ▲ ▲

Za matere na kmetih.

»**O**če postati je lahko, oče biti je težko« — komu ni znan ta pregovor, poln hudomušnosti, pa tudi globoke resnobe? Gotovo pa je, da je biti mati še mnogo težje in odgovornejše. Zlasti biti kmetiška mati pomenja biti rodbini vse. Matere po mestih in trgih imajo na razpolago razna sredstva in najrazličnejše pripomočke pri vzgoji svojih otrok: tu so šole, razni zavodi, posebni tečaji, otroški vrtci... tu more dobiti raznih knjig in časopisov, iz katerih se pouči o svojih dolžnostih ter o načinu, kako more doseči, da postanejo njeni otroci pametni in koristni člani človeške družbe... po mestih in trgih se čuje vsaj včasih kako predavanje o domači vzgoji mladine ter vpliva že občevanje inteligentnih in omikanih mater na odgojo mestnih in tržkih otrok. Kmetiška mati pa je navezana sama nase, na svojo lastno pamet, na svoje lastno srcé in pa na običaje, ki se podedujejo od zaroda do zaroda. Nihče je ne opozarja na napake teh običajev in teh vzgojnih sporočil, ki so zastarela, večkrat škodljiva ali pa brezuspešna; navadno pa so kmetiški otroci popolnoma brez domače vzgoje. Na prižnicah se pridiga kmetiškim ženskam vse leto in dan o raznih svetnikih in svetnicah, o grozi pekla in o sladkosti nebes, o verskih resnicah in cerkvenih zapovedih i. t. d., praktičnih poučkov za življenje pa ne dobé kmetiške matere v cerkvi skoraj nikdar. In vendar bi mogli ravno duhovniki silno blagodejno vplivati na družinsko življenje na kmetih, koristili bi narodu s tem duševno in telesno. Nespametno bi bilo, jemati našemu kmetu vero, ki mu daje vsaj nado iz sedanjega trpljenja v boljše življenje ter ga kroti in brzda v njegovih strasteh; nespametno bi bilo, jemati kmetu vero, ki mu vsaj nekoliko idealizuje prozo vsakdanjih muk in skrbi ter mu podaja prazničnih in slovesnih hipov, v katerih se tudi kmetova duša dviga iz realnosti k vzvišeni abstraktnosti; toda naša cerkev je delovala doslej skoraj samó za dušo, za telesno dobro kmeta pa se ni dosti brigala. V poslednjih letih so pač izprevideli že nekateri naprednejši duhovniki, da je tudi tega treba ter so začeli po zapuščenih vaseh

ustanavljati knjižnice, bralna društva, bratovščine, prirejati izobraževalne zabave in veselice z govori, igrami in petjem, da dvigajo obzorje kmetovo ter ga vsaj približajo oni stopni omiki, ki jo imajo kmetje in kmetice drugih, večjih narodov že davno. Dá, poznam župnika, ki je priredil celo vrsto pridig, v katerih je govoril z očetovsko ljubeznijo in z resnično vnemo o družinskih dolžnostih očeta in matere, o čistosti v hišah in hlevih, o pametnih novotarijah pri poljedelstvu ter tudi o domači vzgoji, o potrebi zdravnika in proti konjederkam ter o najpraktičnejših, obenem pa najvažnejših točkah v raznih življenjskih položajih. Žal, da je takih župnikov uprav očetovske skrbnosti danes še malo med Slovenci!

Posledice te zapuščenosti kmetiškega naroda se kažejo inteligentnemu človeku, ki živi v vasi, na vsak korak. Ostudna umazanost pred hišami in nečednost v hišah, neumiti, raztrgani in divjaški otroci, robata surovost poslov, neuljudnost in neuslužnost, nezaupnost in sovražnost napram tujcu... vse to in še marsikaj opažaš med slovenskimi kmeti z žalostjo, dočim vsega tega n. pr. med Čehi ne vidiš. Našemu kmetu se zdi čas, ki ga mora prebiti v šoli njegov otrok, izgubljen in zapravljen; komaj obleče deček svoje prve hlačice, že ga uporablja za pastirja ter se jezi na »prokletega šolmaštra«, ki zahteva, da morajo hoditi otroci redno in točno v šolo. Naš kmet še danes ne spoznava koristi šole ter pošilja otroke v učilnico le takrat, ako ne najde zanje prav nobenega dela. Zato se otroci na kmetih vzlic vsemu trudu učiteljev naučé komaj za silo nekaj molitvic, malo čitati in slabo pisati. Premnogo kmetiških otrok se tekom 6 let nauči tako malo v šoli, da kmalu zopet pozabi vse, ter da imamo Slovenci analfabete, ki ne znajo ne pisati ne brati, dasi imajo šolske izpustnice. Po končanih šolskih letih namreč odrasli otroci ne pišejo in ne berejo ničesar več, in tako v kratkem izgubé vse, kar so jim vbili v šoli z največjo silo. Ako hodiš po kmetih, te pozdravi malokdo; nevljudnost in odurnost našega kmeta je znana. Kmetiški otroci bežé kričaje pred vsakim tujim obrazom ali pa celó mečejo kamenje za vozom tujega gospoda. Med slovensko kmetiško mladino se že zgodaj popiva žganje in vino, ter kadé še

Zahtevajte Cirilovo in Zvezdno cikorijo!

nedorasli dečki smotke in cigarete. Kmetiški fantički se postavljajo s tem, da surovo preklinjajo, se nesramno vedejo in se pretepajo. Na kmetih opažaš nešteto krat, kako dečki trpinčijo živali, sujejo in bijejo konje in vole, mučijo in moré tiče ter praznijo gnezda tic, ki so poljem in vinogradom neizmerne koristi. Z žalostjo opažaš tudi, kako malo se briga naš kmet za svoj sadni vrt, ki bi mu donášal lahko veliko korist. Kmetiška mladina pa se plazi že za zelenim sadjem ter lomi veje in drevesa, samó da se polasti par grintavih hrušk ali jabolk. Po drugih deželah so vrtovi sveta, nedotakljiva last; med Slovenci na kmetih pa so vrtovi javen rop. Po drugih deželah vidiš ob cestah brezkončne vrste lepih senčnih dreves, pri nas so drevoredi neznana prikazen, kajti suroveži, ki jih imamo med sabo ogromno, polomijo in pokončajo vse! Pri nas vidiš ob nedeljah in praznikih polne gostilne pijanih mladeničev, ki popivajo do nezavesti ter se potem med potom domov koljejo in pobijajo. Kar se čez teden zasluži, vse to se poganja ob nedeljah po gol-tancu! Potem pa toži naš kmet, da kmetijstvo propada in ne donáša več zadosti dobička. Resnica pa je, da se med Slovenci zanemarja živinoreja, kmetijstvo in vrt-narstvo, da ni videti skoraj nikjer napredka, pač pa vedno več lahkomišelnosti in lenobe. Žganje je vladar po slovenskih kmetih in to žganje ubija vse!

Zato pa naj bi se poskrbelo za večjo omiko kmetiških mater, kajti le matere morejo donesti rešitev! Naj bi se podučevale matere, da sta red in čistost stebra vsake družine; naj bi se učilo matere, kako naj vplivajo na svoje otroke, da bodo ljubeznivi, prijazni, čisti in čedni, uslužni in usmiljenega srca! Matere naj izprevidijo prve, da je šola in omika največji blagoslov; da je izobraženost temelj in vir vse sreče! Naj bi se zanesla med naše kmete agitacija proti pravdarstvu in žganjarstvu ter agitacija za čitanje knjig in časopisov! Le omika duha in srca dvigne našega kmeta iz sedanjega obupnega stanja, iz katerega išče danes rešitve s tem, da beži v Ameriko, kjer večinoma poginja kot tovarna živina!

Zato apeliramo na rodoljubne in inteligentne dame, na vrle ljudske učitelje in marljive učiteljice ter na rodoljubne duhovnike: usmilite se slovenskih kmetiških mater, — usmilite se našega naroda!

Srečka.

Ruski spisal Anton Čehov.

Ivan Dmitrič, majhen možiček, ki je smel porabiti zase in za svojo obitelj dvanajststo rubljev na leto, je sedel nekega večera po jedi na svoj divan in je začel čitati časnik.

»Pozabila sem danes popolnoma,« je dejala njegova žena, ki je pospravljala z mize, »poglej no ti, če je v listu zaznamek izžrebanih srečk?«

»Dà, je,« je odgovoril Ivan Dmitrič, »toda saj si svojo srečko zastavila, ali ni zapadla?«

»Ne, pretekli torek sem plačala obresti.«

»Katero številko pa imaš?«

»Serija 9499, številka 26.«

»Poglejva torej... 9499 in 26.«

Ivan Dmitrič ni veroval v loterijsko srečo. Sicer bi mu nikdar ne prišlo na misel, pregledovati zaznamek izžrebanih srečk, toda nocoj je iz dolgega časa in pa zato, ker je držal časnik ravno tako komodno v rokah, potegnil s prstom mimo serijskih številk. In takoj, — kakor da se hoče norčevati iz njegove nevernosti, — ga je zbodla v oči že v drugi vrsti številka 9499. Ni se upal pogledati srečkine številke, nego je spustil časnik na svoja kolena in je začutil prijeten hlad okoli srca, kakor da mu je zlil kdo veder mrzle vode na trebuh: šegetalo ga je in ga je stresalo, a je bilo vendar prijetno.

»Maša, 9499 je izžrebana,« je dejal z zamolklim glasom.

Žena mu je pogledala v začudeni in prestrašeni obraz ter je videla, da se ne šali.

»9499?« je vprašala, in vsa blede je spustila robec za prah na tla.

»Da, da... prav gotovo!«

»A številka srečke?«

»Oh, dà! Tudi številko srečke treba pogledati! Sicer pa!... Čakaj no! Ne, povej... Vsaj serijska številka je prava. Prava je, ali razumeš?«

Ivan Dmitrič je pogledal svojo ženo in se je smejal široko in raztreseno kakor otrok, ki dobi kaj svetlega v roke. Tudi njegova žena se je smehljala: obema je bilo prijetno, da je povedal serijsko številko in se ni požuril pogledati številke dotične srečke. Nekoliko mučiti in dražiti samega sebe z nado na morebitno srečo je tako prijetno in mikavno!

»Naša serijska številka je,« je dejal Ivan Dmitrič po dolgem molku, »to se pravi: mogoče je, da smo zadeli. Sicer ni gotovo, a mogoče je vendarle!«

»No, sedaj pa poglej!«

»Počakaj, razočarana bova še vedno zadosti zgo-daj! Druga vrsta od zgoraj je. To pomenja torej do-bitek petinsedemdesetih tisočev. To ni denar, to je moč, kapital! In sedaj treba pogledati samo še za-znamek in tam stoji — 26. He? Čuj, kaj če bi bila v resnici najina srečka izžrebana?«

Zakonca sta se začela smejati in sta se dolgo gledala molče. Morebitna sreča ju je zmedla, da nista niti mogla preudariti, čemu bi rabila onih petinsedemdeset tisoč rubljev, kaj bi si kupila in kam bi potovala. Mislila sta le na števila 9499 in 75.000 in sta si ju pisala v mislih predse. Na srečo, ki ju je morda doletela, nista niti mislila.

Ivan Dmitrič je šel s časnikom v roki parkrat po sobi sem in tja, in šele ko se je prvi vtisk nekoliko polegel, je začel razmišljati.

»In če sva zadela?« je dejal, »bi se začelo popolnoma novo življenje, to bi bila katastrofa! Srečka je sicer tvoja, a če bi bila moja, bi si kupil predvsem za petindvajset tisoč rubljev nepremičnega blaga, kako posestvo na primer. Potem pa enkratni izdatek desetih tisočev: nova hišna oprava... potovanje... dolgovi in tako dalje... Ostalih štirideset tisoč bi pa naložil v banki v obrestujočih se vrednostih...«

»Da, posestvo, to je nekaj lepega,« je rekla žena in je sedla ter naslonila roke na kolena.

»Tam kje v tulski ali orjolski guberniji... vile prvič ni treba, in potem posestvo tudi daje kaj dobička.«

In v njegovi domišljiji so se kopičile slike, ena prijaznejša in bolj poetična kot druga; in v vseh teh slikah je videl samega sebe sitega, mirnega, zdravega in vedno mu je bilo toplo, dà, vroče. Da, tu leži, pravkar je jedel imenitno mrzlo juho ter leži na hrbtu v vročem pesku tesno ob potoku, ali na vrtu pod lipo... Vroče je... Njegov mali sin in hčerka se igrata v njegovi bližini, v pesku kopljeta, ali lovita v travi hrošče. On pa leži v prijetnem polsnu, ne misli na nič in po vseh udih mu polje osrečevalno čustvo, da mu ni treba iti v urad, ne danes, ne jutri, tudi pojutranjem ne. Ko je ležal dovolj dolgo, gre v skedenj, ali gre v gozd iskat gob ali pa gleda, kako ribarijo kmetje. Ob vzhodu solnca vzame brisačo in milo in gre v kopalnico. Tam se počasi sleče, si drgne dolgo z rokami naga prsa in zleze v vodo. In v vodi plešejo okoli motnih milnatih mehurčkov ribice ter se zibljejo povodne trave. Po kopi čašo čaja s smetano in maslenimi kolački... Zvečer izprehod z vozom ali pa partija whista s sosedi.

»Da, kupiti posestvo, to bi bilo lepo,« je rekla žena, ki je tudi razmišljala o tem. In na njenem obrazu je bilo videti, da je bila vsa vneta za to misel.

Ivan Dmitrič si je naslikal jesen z vsem deževjem, z mrzlimi vetrovi v zraku. V tem letnem času treba sedeti posebno dolgo na vrtu, v zelniku ali pa se sprehajati na bregu reke, da človeka prav zelo premrazi. Potem pa piješ čašico žganja in na to kisló kumaro s poprom in izpiješ še enega. Otroci prihite z zelnika in prineso seboj kak koren ali repo, ki diši po sveži zemlji... In potem se iztegneš po divanu, prelistaš počasi kak ilustriran list, nato si pokriješ z listom obraz, si odpneš telovnik in zadremleš nekoliko...

Temu slede čmerni deževni dnevi. Dan in noč dežuje; gola drevesa jokajo, veter vleče mrzlo in ostro. Psi, konji in piščeta, — vse je mokro, zlovoljno, plašno. Na izprehod ne moreš, niti pred vrata ne moreš, ves dan hodiš iz kota v kot, se dolgočasiš in zreš skozi motna okna. Kako neprijetno!

Ivan Dmitrič se je ustavil in je pogledal svojo ženo. »Veš kaj, Maša, jaz bi potoval v inozemstvo,« je dejal.

In začel je premišljati, kako prijetno bi bilo odpeljati se v pozni jeseni v inozemstvo... v južno Francijo... v Italijo... Indijo!

»Jaz bi tudi šla prav gotovo v inozemstvo,« je odgovorila žena, — »sedaj pa poglej številko srečke!«

»Stoj! Počakaj!...«

Šel je po sobi sem in tja in je razmišljal. In domislil se je: Kaj bi bilo, če bi žena res potovala v inozemstvo? Sam, ali pa v spremstvu lahkomišljenih in brezskrbnih žensk potovati, trenutku živeti; ne pa z ženo, katere misli in besede se sučejo neprestano okoli njenih otrok, ki večno zdihuje in se trese za vsako kopejko. Ivan Dmitrič je videl svojo ženo v kupeju pred seboj s celo množico zavojev, košaric in zavitkov; videl jo je javkati in tarnati, ker jo od vožnje boli glava in ker je porabila toliko denarja. In seveda bo moral na postajah letati za kropom in surovim maslom... saj obedovati žena ne more, to velja preveč...

Vsako kopejko, ki jo bom izdal, bo natančno preštela, si je mislil Ivan Dmitrič in je pogledal svojo ženo. Srečka je njena in ne moja! Kaj jej je sploh treba voziti se v inozemstvo? Kaj bi neki videla tam? Ves dan bo sedela v hotelu v svoji sobi in me ne bo pustila od sebe... O, saj poznam to!

In prvičrat v svojem življenju je opazil, da je postala njegova žena grda in stara, da diši po kuhinji; on sam pa je bil še mlad, zdrav, svež; takoj bi lahko dobil drugo ženo.

Seveda, si je mislil, je vse to bedarija, a čemu jej je treba potovati v inozemstvo? Kaj razume ona o tem?... In mislimo si, da potuje... Neapol ali pa Tribstiril, to je njej vseeno. Samo na poti bi mi bila. Od nje bi bil odvisen. Tako dobro si lahko predstavim: ko bi dobila denar, bi ga spravila kot prava ženska v omaro, ki bi jo zaklenila s šestimi ključavnicami... Skrila ga bo pred menoj... Svojim sorodnikom ga bo obesila, meni pa bo očitala vsako kopejko.

Ivan Dmitrič si je predočil to sorodstvo. Kako bi prihiteli vsi bratje, sestre, tete, strici, kakor hitro bi slišali o dobljeni srečki, kako bi jo beraško rotili, kako bi se prikupno smehljali in se laskali. Ostudna, obžalovanja vredna drhal! Ako jim daš kaj, hočejo še več; če ne dobe ničesar, pa preklinjajo, zabavljajo in žele človeku vse najslabše.

Ivan Dmitrič je mislil na svoje sorodnike, na njihove obraze, ki so se mu zazdeli nakrat zoperni in odurni.

Ti odurneži! si je mislil.

In obraz njegove žene se mu je zdel sedaj tudi že zopern in oduren. V njem je vse vrelo jeze in poln škodoželjnosti si je mislil:

Najboljša je Zvezdna in Cirilova cikorija!

Saj ne razume ničesar o denarju, zato je pa skopa. Če je res zadela, mi bo dala le sto rubljev, drugo bo pa zaprla v omaro.

In že ni pogledal svoje žene več smehljaje, nego sovražno. Tudi ona se je ozrla vanj s sovraštvom in zlobo v duši. Imela je vesele misli, načrte in sanje. In vedela je prav natančno, o čem sniva njen mož. Vedela je, da bi bil on prvi, ki bi iztegnil svoje šape po njenem dobitku.

Na tuje stroške je lahko delati načrte, je govoril njen pogled, a ne bo nič, le poizkusi!

Mož je razumel ta pogled; sovraštvu se je valilo v njegovih prsih, in da bi jezil svojo ženo, je pogledal navlašč urno na četrto stran časnika ter je čital zmagnosno:

»Serija 9499, srečka številka 46! ne pa 26!«

Upanje in sovraštvu, oboje je izginilo hkratu, in isti hip se je zazdelo Ivanu Dmitriču in njegovi ženi, da so njune sobe jako mračne, majhne in nizke in da ju večerja, ki sta jo povžila, ni nasitila, nego ju le tišči v želodcu, in večer je bil neznosno dolg in dolgočasen.

»Vrag vedi«, je dejal Ivan Dmitrič, katerega slaba volja je iskala odvodnika, »kamor stopi človek, povsod leži papir, drobtine in jajčne lupine. Pometa se v našem stanovanju sploh nič več! Kar iz hiše moram, vzemi me vrag! Obesim se na prvem drevesu, ki mi pride pred oči!«

Pomladi ni dočakal . . .

Marya Konopnicka.

Prikazal gost se blag je v nizki sobi:
pomladni žar, znaneč življenje novo.
Skoz drobne šipe v dom je ta prisvetil,
pramene jasne tam po tleh zanetil;
kot zlat je blisk na mizo pal borovo,
na stari pod, razjeden v dolgi dobi,
na počivalo z belim prtom bedno,
na pusto peč, ki v njej ni več plamena,
na sliko, ki svetloba se ognjena
pod stropom bliska z nje v presveti zarji,
kot mogel On, ki Bog usmiljen vedno
je siromakom, vir tolažbe blage,
zaklade zbirati bi ob oltarji
in stati v bagra in v krasoti taki,
kjer zapuščeni, gladni siromaki
pred Njim na prsi bijejo se nage!

Pomlad je bila. Dan je vstajal praznji;
lic vpadih delavec je ždel ob zori
pri steni mrzli, začrneli, vlažni,
ki se po njej je v kapljah mraz pretakal . . .
Ko zbudil ga je iz misli žar je topel,
poslušal vrabce je na strehi gori,
z očesom kalnim se ozrl kraj sobe,
potem na solnce zrl oživljajoče

in šepetaje trudno je zasopel:

»Jaš ni dočakal!«

Otrl solzó z rokavom srajce grobe,
solzó, ki porosila ga je vroče,
tako velika, težka in meglena,
kot kaplja ne bi bila to vodena,
ne, ampak kamen, ki, iztrgan duši,
v globino pade in zemljó poruši.

Bilà je zima huda! Pluli tih
duhovi so med zemljo in med nebom,
modrino z belimi temnilo krili,
in severnih vetrov ledeni dihi
pretresali so te uboge stene,
kjer siromak, živeč v usode sili,
se malokdaj nasiti s tčdim hlebom,
kjer v krpe se oblači brez premene
in težko se za deco svojo trudi
v zametih, ki jih siplje veter hudi!
Bilà je zima težka! Na ognjišču
ni vsak dan ogenj bedne grel stanice,
ni vsak dan kuhal tam obed se topel.
Zvečer se oče vračal je, brez sile
ni mogel dvigniti sekire, pile,
pa zgrudil se na klop je bled, zasopel.
A Jaš od dne do dne je bolj v stanišču
prihajal tih, bledelo mu je lice,
podoben bil je deček medli luči,
pojedel kruha kos, na zemljo sedal
in s tožnimi očmi očeta gledal
kot kdo, ki ne sme reči: »Glad me muči!«

Naposled že ni vstal več s počivala,
od daleč se očetu je nasmihal . . .
Ta se prestraši, vzame ga v naročje,
bolest in skrb mu v prsih je divjala . . .
Vedoč, da ga mrazi, da gine, dihal
v bolnička svojega vso dolgo noč je . . .
Plačoč je molil, butal z glavo v stene —
blestele so kot demantno-ognjene,
ko zima jih je v plašč zavila beli . . .
Ne solze, biseri so z njih blesteli!

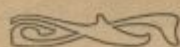
Zarana žago delavec zastavi,
razbije mizo, ogenj z lesom vpiha,
gre po zdravnika. Ta, mlad mož, mu deje,
da gnil je zrak v stanici tej nezdravi,
da strašna vlažnost iz vseh kotov diha,
da dečku streči treba je skrbneje,
da soba daj se gorka mu, prostrana,
obleka topla in pri tem zarana
kosilce lahko, toplo in krepilno;
zatrčil, če učka mlado dobo,
da zleči solnčna ga toplota zlata.
Dejal je še, da zunaj mraz je silno,
in šel . . . Slabost očeta je obvezela,
strmel z bleščečo zenico je v vrata . . .
V tem veter je razmetal iskre, sobo
zagnil v dim, ob stene ljuto skakal,
kot htel razsuti izbo bi z nje bedo.
Posinilo je dečku lice blede,
premrle vzpel rokó je do očeta,
se sklonil, ustna so mu zadržtela,
in smrt, v temnósrebrni plašč odeta,
ga vzela je, na pot skrivnostno vzela . . .
Pomladi solnčne Jaš ni več dočakal.

V gomili spi, in žar noben mu v jami
več duše ne vznemiri in ne zdrami...
Nikoli več ne dvigne na prirode
velika čuda Jaš oči, nikoli
ne zazveni mu vede in svobode
glas: »Ti si človek!« strastno v prsih doli!

Premnogo takih je gomil na sveti,
in oh, kako so tožne te gomile!
Človeštvu sveta je dolžnost živeti,
a beda mu vsak dan pobira sile.
Gomilic pa obširno teh grobišče,
ki z žalostjo samo ga mislec išče,
posetev hrani brez sadu vsajeno,
cvet brez plodu in zrnje izgubljeno!
Črez grobe, ki v njih deca spi pod nami
v tihoti smrti, strahovito gluhi,
človeštvo, bornejšje v ramah, na duhi,
počasi spe, kot bi nihče ne plakal...
Oj bratje, ali nismo krivi sami,
da Jaš pomladi ni dočakal?

Preložil Anton Funtek.

Marya Konopnicka.

Bogato poljsko slovstvo ima med svojimi velikimi, svetovnoslavnimi zastopniki tudi precejšnje število žensk, o katerih je govorila kritika vedno z visokim spoštovanjem... Izpočetka je posezala ženska v poljsko literaturo pač le posredno; pesnikinjin in pisateljic večjega pomena — razun Druzbacke in Karoline Tánске — do konca 19. stoletja skoraj ni najti.

Prve, ki so se potezale za ženske pravice, za njih izobrazbo in samostojnost, so bile takoimenovane »Entuziastke«, to je cela vrsta nadarjenih pesnikinjin in pisateljic, katerih voditeljica je bila Narcisa Żmichowska.

Po neuspehu narodnega vstanka l. 1863 pa je nastopila reakcija, začelo se je pozitivno delovanje, proslavljali so se ljudje, ki so delali tiho, katerim je bilo na srcu ekonomsko izboljšanje zemlje. Ta pozitivizem je uplival blagodejno tudi na slovstvo, in pojavili so se talenti kakor so Sienkiewicz, Prus, Swientochowski; a med ženskami Eliza Orzeszkova, Gabriela Zapolska i. dr.

L. 1876 pa je zablestel na nébesu poljskega pesništva še drug meteor, ki je vzbudil takoj spočetka največje občudovanje in strmenje... A ta meteor ni izginil, nego je postajal čimdalje svitlejši; blestel je kakor ogromen demant ter pošiljal svoje tisočere zlate žarke preko vse domovine Poljakov... Sijal je v polrazpadle kočje izkoriščanega kmeta tam po bednih in zapuščenih poljskih vaseh ter v mestne podstrešne in podzemne mrzle izbice delavca-trpina. Ti biserni žarki

so videli vse gorje, vso nesrečo revežev, vso onemoglost malih, ostavljenih in teptanih. Poigravali so se ti žarki po posejanih žitnih poljih, ki pa včasih tako kruto varajo gladnega kmeta, — skakljali so po dehtečih livadah, po zelenih hribih in meglenih dolinah, zrcalili so se v srebrnih valčkih studenčka tam v temnem gozdu ter objemali bisernorosnate spomenčice, ki so odpirale začudene svoja modra očesca. Poljubljali so vonjive šmarnice in vitke lilije ter švigali kraj križa ob prašni cesti preko hladne dolinice in po modrem cvetju lanovem tam za vasjo. Sijali so v tužno kočico tik gore, kjer je blagoslavljala stara, bolna mamica svojega edinca, ko je odhajal v vojno borit se in umret za poljskega kralja; — begali so žalostni po krvavem bojnem polju, posejanem s trupli domoljubnih kmetov; obsevali mesta, v katera se je vračal zmagoviti kralj, hkrati pa trepetali nad grobom, v katerega so polagali kmetje v boju padlega tovariša. Videli so plač nesrečne matere, divji obup zapuščene soproge, blede ličeca in udrta očesca lačnih otrok...

Ta meteor s svojimi neštevilnimi blestečimi žarki je največja slovanska literarna umetnica, pisateljica in pesnikinja — Marya Konopnicka... Njeno globokočuteče in ljubeče slovansko srce in njen duh objemata vse človeštvo. Konopnickino geslo je: »Imej srce in prodiraj v srce!« Zato pa so tudi njene pesmi zdaj tiha, v srce segajoča tožba, a zdaj zopet obupen, strasten klic, klic milijonov, klic vsega njenega poljskega naroda... Ideala, miru in srečenosnega blagostanja ne najde nikjer.

»Nikdar ne dospem skozi sneg in led do onih olimpskih solnčnih višin, kjer ni solz, niti zanósa, marveč samo prestol večne luči.

»Zato pa bom letala še dalje naokrog kakor njen ptič, nizko nad to zemljo, ki se krči v bolečinah, in objemala s svojimi rokami milione tugujočih!«...

Ta socialna pesnikinja vidi seveda največ bolečin, ran in jokajočih tam, kjer gospodujeta glad in beda, kjer je tema in mraz... In tu med reveži, med zaničevanimi in zapuščenimi hojeva najrajši, bodri jih in tolaži. S proletarcem se joka, ž njim se veseli — ah, tako redkokdaj!

»Kakor lastovica bijoč s tresočimi krili bodem letala nad nizkimi kočami, nad našimi polji, šumečimi logi in sinjimi vodnicami!

»V mesečnih nočeh bom poslušala za srebrnimi meglicami tožbe in gledala rane. In tedaj poprašam snivajočo zemljo: »Kdo plaka tu?«

»In če bi tudi vsi molčali, vendar ganem nébesno modrino s svojimi protesti. In ako me vpraša Bog: »Ali so še žalostni na svetu?«, tedaj mu odgovorim: »Ja z sem!«

To globoko sožalje z reveži, ta iskrena ljubezen do ubožcev in zatirancev privede poetko tako daleč, da se dvigne celó proti nebu. Saj ne more razumeti zakaj in čemu je na svetu toliko solz, a jih Bog ne

Zahtevajte Cirilovo in Zvezdno cikorijo!

otre, ter toliko nezaslužene bede, sovraštva in v nebovpijoče krivice, ko je vendar »On«, nad vse pravični in usmiljeni nad nami. —

Konopnickina duša je zrcalo, v katerem odsevajo vse želje, vse bóli in veselje naroda. Ona pozna vse rane, nevolje in borbe narodove, spaja se z dušo seljaka in priprostega meščana, ona vé, da je pravi junak razpadle Poljske, prva zdrava in vstvarjajoča kal — kmet in delavec. V njeni duši zvone strune, ob katere udarja plač in stok najbednejših... Zunanji svet vpliva nanjo, kakor umetnik na glasbilo: njena duša pa je tako glasbilo z najnežnejšimi, a tudi najmočnejšimi strunami... Umetnik, ki igra na tem vzornem glasbilu, je poljski narod in največkrat oni narodni del, ki trpi in poginja molče...

Marya Konopnicka, rojena Vasjutinska, je bila rojena l. 1846 v Sienatkah. Mati jej je umrla, ko je bila še majhna deklica. Oče, člen stare plemenitaške rodbine, se je mnogo brigal za vzgojo svoje hčerke in jo je dal pozneje v samostansko šolo. Prišedša iz samostana domov, se je Marya kmalu omožila z veleposestnikom Konopnickim. Živeča na deželi, je začela pesnikovati; in l. 1876 je izdala svoje prve pesmi in novele. Od l. 1890 pa do predlanskem je živela Marya Konopnicka skoraj stalno v tujini, zlasti na Francoskem in v Italiji. Tudi v solnčni Gorici se je mudila dalje časa, kjer je v dveh večjih delih: »Kako solnce v Gorici vzhaja« in »Kako solnce v Gorici zahaja« opisala naše rojake, slovenske Primorce.

Jubilejne slavnosti l. 1902, ko je slavila Konopnicka 25letnico svojega slovstvenega delovanja, so privedle pesnikinjo seveda v domovino. Hvaležni poljski narod je kupil tej veliki ženi v Galiciji krasen grad Žarnovec, ki ga obdaja diven park. Varšavski komitat pa je nabral in podaril sloveči pisateljici na gospodarstvo 25.000 rubljev in dne 8. septembra l. 1902 je bila Marya Konopnicka slovesno vpeljana v svoj grad. — Tako odlikuje in nagraja poljski narod svoje duševne velikane.

Marya Konopnicka je napisala troje zvezkov novel in sicer »Moji znanci«, »Na poti« in »Gospodična Florentina« ter četvero zvezkov poezij in celo nekaj dramatičnih del. Iz vsake njene vrstice veje duh domače zemlje. Večina povesti preveva globoka melanholija in pristna tragika... V vseh svojih delih pa, bodisi v pesmih, bodisi v povestih in dramatičnih delih, se kaže Konopnicka entuziastko napredka, prosvete ter svobodnega delovanja in mišljenja. — Snovi za svoje pesniške proizvode jemlje iz občne historije, najrajše pa iz zgodovine svojega slavnega naroda ter iz najnovejšega časa.

Tudi izseljevanje izkoriščanega, do skrajnosti izsesanega naroda v Brazilijo je napravilo na rahločutno pesnikinjo globok vtisk. In pod vtiskom tragedije emigrantov, ki jih je čakala v novi domovini, je nastala njena velika narodna epopeja »Gospod Balcer v

Ameriki«, v kateri se zrcalijo vse nade, vsa vesela pričakovanja poljskega kmeta, vsa bridka razočaranja ter naraščajoče koprnenje po svoji rojstni vasi, po zvonjenju domačih zvonov. — Žal, da je ostal ta mogočni umotvor še do danes le odlomek — pesnikinja ga ni dovršila.

Nekaj nenavadnega je, da ne govori Marya Konopnicka v svojih pesmih in povestih nikdar o svojih lastnih bolečinah in bolečnicah, nikdar ne vliiva v verze svojih, čisto zasebnih, le lastne osebe tičočih se občutkov in mislij; Konopnicka poje vsekdar le kot glasnica in zastopnica celokupnega naroda, ali vsaj velikega sloja poljskega ljudstva. Zato pa ne najdemo v njenih poezijah privatnih erotičnih izlivov, saj ji je lastna oseba in lastno gorje premalenkostno... Za časa 25letnega jubileja Konopnicke je pisal o njej v slavnostni izdaji »Biblioteki warszawskiej« svetovnoslavni Henrik Sienkiewicz: »Ona govori in poje prav tako za ljudi, kakor tudi za stvari, ki se niti ne zavedajo svoje bitnosti, ali ki so neme... V njenih pesmih živi kmetova duša, bije kmetovo srce. V njih done vaški zvonovi, klopotanje čred, žvenketanje kos in srpov in ljubke kadence narodne pesmi; in sicer doni vse to s toliko močjo in resničnostjo, da se ti zdi vspričo umetniške popolnosti teh vaških glasov, kakor da piska kdo na višku Parnasa na piščal, izdelano iz mladike poljske vrbe... Z njenimi zvoki govori dežela in narod, ki biva v tej deželi... V zadnjem času pa so nas navadili naši pesniki nečesa družega,« pravi nadalje Sienkiewicz: »Nekateri so nam prikazivali gole svoje duše, na katere nismo bili niti malo radovedni, in zahtevali so, naj tudi mi občudujemo te njihove gole duše, prav kakor puščave, ki so jih razorale in poteptale divje ter razbrzdane trume — instinktov — a v tem početju ni bilo niti iskrenosti, niti moči! — Drugi so analizirali skrbno svoje misli in čustva, svoje razmerje napram svetu, svoje dvome in občutja, svoje izlete v kraljestvo lepote, v svet refleksij in sanj — in tako so ustvarili lirične pesni, ki so bile čestokrat jako fine in ovite v tako nežno obliko, da je oblika zatemnila celó vsebino, vsled česar so bile seveda te pesni precej — prazne in plitke. — Predvsem pa se je kazal tu velikanski egoteizem, ki je nekako tudi znak starosti, kajti mladina se bavi vsekakor prej z vnanim svetom, kakor pa s svojimi lastnimi nedostatki...

Čudno in jako značilno je, da ravno ženske niso plavale v tej splošni, sebični struji. Dočim so obračali moški svoj pogled samo nase, kakor Buddha na lastno meglo, so predle ženske neprenehoma nit pesništva, ki sme reči o sebi z vsem pravom: »Jaz sem milion!« Ko bi mogli tožiti vsi bedni, vse udove in sirote, bi govorile z besedami Marye Konopnicke.

Marya Konopnicko imenujejo čestokrat poljsko A do Negri... Da je med tema velikima, modernima pesnikinjama duševna sorodnost, kaže nele simpatija

obeh do proletarstva, nego tudi to, da je prevedla Konopnicka obe knjigi Ade Negri »Fatalità« in »Tempésta« na poljski jezik. Vendar, da je Ada Negri pesnikinja proletarijata, je naravno: Ada Negri je bila v svoji mladosti sama proletarka ter je okusila, ali vsaj videla sama siromaštvo in gorje. — Marya Konopnicka pa je plemenitaškega, bogatega rodu, potomka uglednega, vrlo naobraženega posestnika in uradnika.

Socialno vprašanje, klic po socialni pravičnosti in enakopravnosti prodira dandanes tudi že v najvišje kroge ter nahaja ondi simpatičnih odmevov ...

In tako je postala tudi poljska plemkinja glasnica proletarijata in delavstva na polju in po tovarnah. — Ada Negri je potomka najnižjih italijanskih slojev, Marya Konopnicka pa član mogočne poljske aristokracije; a proletarka in aristokratka sta edini v ljubezni do resnice, pravice in napredka — ter tudi edini v sovraštvu!

Konopnickinega pogleda ne zavesi niti tuja sreča, tuje blagostanje ... Potováje po širnem svetu, pač občuduje krasne palače in si ogleduje strme starodavne mogočne spomenike, ki pričajo o bivši slavi in o bivšem razkošju ... Toda tudi v tujini vidi poleg očarujočih krasot, poleg solnčnojasnih strani — senco in mnogo teme, blato poleg biserov, ruševine poleg mramornatih palač. Tudi zbirki prelestnih in umetniških spominov iz solnčne Italije in Grčije, knjigi »Italija« in »Hellenika«, ki združujeta opise krasote narave s krasoto umetnosti ter se zdita v posameznih delih kakor »visoka pesem« na umotvore antike in renaissance, tudi ti knjigi imata pesmi, ki govore o socialni krivici na svetu ...

Ivan Franko, znani maloruski pisatelj, poznavatelj vseh slovanskih jezikov, duhovit kritik, meni, da je Marya Konopnicka po smrti Asnyka nedvomno največja poljska poetka ter poleg Elize Orzeszkove gotovo najznamenitejša slovanska pisateljica ... Pisatelj in publicist Viljem Feldman pa imenuje v svoji knjigi »Dvajset let poljske književnosti« Konopnicko eden največjih ženskih talentov, kar jih je sploh kdaj eksistiralo.

Poljski narod visoko ceni in ljubi svojo veliko pesnikinjo, naj bi se tudi Slovenci in Slovenke zanimale zanjo, naj bi nam naši založniki ali literarni zavodi podarili čim prej nekaj dobrih prevodov najlepših del Marye Konopnicke!

M. G.

Iz ženskega sveta.

Odkritje Prešernovega spomenika. V nedeljo 10. septembra bo za vse Slovence velik naroden praznik, odkril se bo v Ljubljani spomenik našega pesnika-prvaka Prešerna. Vzpored te velepomembne, za vso Slovenijo znamenite slavnosti je sledeči: Ob 10. uri

dopolodne se zbero društva in odkorakajo po določenem redu na slavnostni prostor, kjer zapoje pevška društva Nedvedovo kantato »Slava Prešernu«. Zatem govori dr. Ivan Tavčar slavnostni govor, nakar se odkrije spomenik. Končno prevzame župan Ivan Hribar spomenik v last in varstvo mestne občine ljubljanske in pevška društva zapoje Prešernovo »Strunam«. Ob 7. uri zvečer: komersi v »Narodnem domu«, hotelu »Ilirija«, hotelu »Lloyd« in v gostilnici »pri Novem svetu«. — Slovenke, prva Prešernova pesem je posvečena »Dekletom«, ki opeva pridnost, lepoto in krepostnost Slovenk! Zadnja njegova velika pesnitev pa je »Krst pri Savici«, v kateri opeva pesnik idealno ljubezen žene. Prešeren mora biti zlasti ženstvu posebno blizu, zlasti ženstvo naj bi se zanimalo in navduševalo zanj ter se udeležilo v prav mnogobrojnem številu slavlja dne 10. septembra. Slovenske matere, pojasnite svojim hčerkam, kaj in kdo je bil Prešeren, pripeljite jih v Ljubljano, pokažite jim spomenik moža, čegar dela so preložena na nemški, ruski, češki, srbsko-hrvatski, švedski in italijanski jezik in čegar zasluga je, da poznajo največji svetovni narodi tudi Slovence kot kulturni narod lepega jezika in svoje umetnosti! Slovenskim materam prav toplo priporočamo, da kupijo svojim odraslejším otrokom ilustrovano knjižico Engelberta Gangla »Slava Prešernu«, ki jo dobe v Ljubljani pri L. Schwentnerju ali v »Narodni tiskarni« za 60 vinarjev.

Splošno slovensko žensko društvo. V svesti si, da je prva in glavna opora človeka duševna izobrazba, je ustanovilo »Splošno slovensko žensko društvo« v Ljubljani takoj v začetku svojega nastanka knjižnico, ki bogati čim dalje bolj in šteje danes že ogromno knjig in zvezkov. Največji je seveda leposlovni del knjižnice, kajti naše ženstvo se doslej vsled pomanjkljivih šol in dragih učnih sredstev pač še ni moglo povzpeti tako visoko, da bi se moglo baviti uspešno tudi z znanstvenimi deli. Sicer pa si nabavlja društvo izključno le dobre, obče priznane leposlovne knjige, iz katerih se more čitateljica, ki čita pazljivo in ne »preskakuje« celih strani, naučiti mnogo koristnega. Sicer pa bo odslej društvenim članicam knjižnični katalog na razpolago, da bodo same natančno videle, kaj vse morejo dobiti v društveni knjižnici za malo članarino 2 K na leto. Katalog je že tiskan in obsega okoli 50 strani; sedaj se tiska še inseratni del, ki bo obsegal tudi približno toliko. Kakor hitro bo še to gotovo, bode članicam za malo svotico na razpolago katalog knjižnice.

Ženska izobrazba v Rusiji. Na Ruskem je dalo več večjih mest peticije na ministrstvo, naj se ustanove povsod tečaji za višjo žensko izobrazbo, ki imajo namen, da pribore ženski sčasoma popolno enakopravnost z moškim. In ministrstvo notranjih del je res sklenilo, da skliče komisijo, ki bo razpravljala in odločala o ustanovitvi teh tečajev.

Najboljša je Zvezdna in Cirilova cikorija!

Doma.

Telečja jetra. Na ta način pripravljena jetra so jako izdatna in okusna. Pretakni jetra s slanino in jih praži na surovem maslu s čebulo, ne da bi jih solila. Ko so mehka, jih postavi na hlad, da se popolnoma ohladi. Potem jih nastrgaj na strgalniku, nakar zmešaj v ponvi 7 dek sesekljanih sardel, kosec surovega masla in nekoliko nastrganih limonovih olupkov. Temu prideni nastrgana jetra, sekljanega zelenega peteršilja, muškatovega oreha in soli ter duši to pol ure. Če je pregosto, zalij z govejo juho. — Prav tako lahko pripraviš jetra od srne.

Orehova gibanica iz shajanega testa. Zgneti ali stepi v testo pol kilograma moke, četrt kilograma surovega masla, dve celi jajci, dva rumenjaka, za štiri vinarje vsahjanega drožja, dva decilitra mleka, nastrganih limonovih olupkov, nekoliko sladkorja in potrebne soli. Zvaljaj to testo na deski in ga pomaži s sledečim nađevom: zmešaj 14 dek stolčenih orehov, 14 dek sladkorja, eno jajce, dva rumenjaka, nastrgane limonove olupke in dve žlici z rumom pomočenih žemeljnih drobtin. Zvij testo v gibanico (Strudel), deni jo v namazan, s kruhovimi drobtinami nekoliko posipan model, postavi jo na gorko, da ti lepo vzide, namaži jo potem po vrhu z jajcem in jo speci.

Raznoterosti.

Brezplačni zdravniki. V Curihu plača vsak prebivalec letno štiri franke za zdravnike. To daje na leto 500.000 frankov. S to svoto plačuje mesto 40 zdravnikov po 12.500 frankov; in zdravniki so primorani zdraviti vsakogar brezplačno.

Vilice v mesnici. V Londonu je odredil zdravstveni urad, da se morajo po mesnicah vsi kupovalci posluževati vilic, kadar pregledujejo meso, ki ga hočejo kupiti. Nihče ne sme prijete mesa v roko, kar je iz zdravstvenih ozirov jako pametno. Koliko bolezní se je že preneslo z mesom!

Proti korsetu ali modercu. Kakor poročajo iz Sofije, je razposlal bolgarski minister okrožnico vsem ravnateljstvom dekliških gimnazij, v kateri so navedene slabe posledice korseta in v kateri naroča minister, naj ravnatelji oziroma ravnateljice prepovejo nositi učenkam korset.

Naša naročnina!

Danes zopet opozarjamo naše cenj. bralke na naročnino, katero smo primorani vvesti z novim letom. Kakor smo v zadnji številki omenili, bomo zahtevali kot »naročnino« one listke, ki so pod pokrovcem vsake škatljice naše cikorije (**Zvezdne in Cirilove**) in nam bo morala vsaka naročnica iste poslati v gotovem številu. Zato pa prosimo vse svoje cenj. bralke in naročnice, da kupujejo našo cikorijo ter nabirajo že sedaj omenjene listke, da nam jih vpošljejo kot naročnino.

Nikakor ne kaže pošiljati posameznih listkov, ampak večje število obenem; in sicer je te listke dejati v odprt zavitek (kuvert), ki se opremi s 3-vinarsko znamko ter naslovi na »I. jugoslovanska tovarna kavinih surogatov« v Ljubljani. Vsaka naročnica pa mora seveda napisati na ovitek svoje ime, da bomo vedeli, kdo da nam pošilja »naročnino«.

Rodoljubje in — kava.

Čudno se Vam bo zdelo, kako da si upam spraviti v zvezo ta dva izraza, ki označujeta tako različna pojma. Gotovo si mislite, da nimata eden z drugim ničesar opraviti. Ako pa sledite mojim izvajanjem, bodele videli, cenj. bralke, da imam prav. Znano je, da se dandanes vse peha za napredkom, da si hoče izboljšati in olajšati življenjske pogoje. To velja kakor za posameznika tako za vse narode. Vsak dan moramo slišati o narodnostnih prepirih, — vsak dan videti in čutiti, kako hoče eden narod drugega podjarmiti in mu onemogočiti obstanek ter mu odreka takorekoč življenjsko pravico. Tudi mi Slovenci smo v sredi tega silnega narodnostnega boja, a naš boj je obupna samo- obramba, kajti naši kruti sovražniki so mnogo-

močnejši, a nas je malo ter smo brez vsake za- slo mbe, osamljeni smo. Sicer se tolažimo s tem, da je naš narod žilav, da ga do danes vsi tuji navali še niso uničili; žalostna istina pa je, da trgajo sovražniki dan na dan kose naše narodne lastnine, da se krči z vsakim dnevom narodnostna naša meja in da ginevamo. Tujec kupuje domovja in hiše naše, tuji kapital izkorišča prirodne moči in bogastvo, izžema naše izborne delavne moči, tuji industrijski proizvodi poplavlajo naše kraje. Da je to istina, ne more nihče zanikati, pač pa je dolžnost vsakega, komur je za našo bodočnost, da pomore delovati proti temu počasnemu ginevanju. Ni moj namen, razkladati, kako da lahko ta ali oni deluje, da prepreči sovražne napade, kajti o tem se je pisalo že drugod. Opozoriti hočem le na to, kako veliko lahko storite v obrambo pred tujstvom.

Že večkrat sem omenjal, kako važna je narodna industrija za naš napredek in sem podal dokaze iz vsakdanjega življenja, iz zgodovine za svojo trditev. Vsakdanje življenje nas opominja, da podpirajmo pri vsaki priliki domačo industrijo, porabljaljoč le domače izdelke. Industrija je namreč izvor bogastva, in bogastvo je sredstvo, s katerim se da v narodnostnem boju najbolje kljubovati. Le premožen narod je lahko gotov, da ne podleže nikoli.

Ker ravno ve, cenj. bralke, kupujete in pokrivete potrebe svoje družine, tedaj tudi ve lahko največ storite v podporo domače industrije. Kupujte le predmete, ki so se stvorili doma in tako bode ostalo mnogo denarja doma na Slovenskem, ki bi sicer prišel v tuje roke. Z nakupovanjem doma narejenih predmetov pa boste tudi vzbudile več slovenske podjetnosti, kajti marsikdo, ki sedi sedaj na svojih peticah, bo potem denar raje investiral v kako narodno podjetje, ker bo videl konsum in zategadelj tudi dobiček.

»Svoji k svojim« naj bode Vaše geslo, po katerem se vedno ravnajte in pridobile si boste mnogo zaslug za našo stvar, za našo bodočnost!

Posebno Vas opozarjam na narodno cikorijo »Zvezdno in Cirilovo«, katero izdeljuje I. jugoslovanska tovarna kavinih surogatov, ki je v resnici prvo in največje narodno podjetje te stroke. Ono žrtvuje velike svote v narodne namene, in ker so ti izdelki tudi izvrstni, jih morem posebno priporočati v nakupovanje. In ker se ravno cikorija porablja v velikanskih množinah, — a žal, tuje blago, — je tedaj in bode to podjetje, ako rabimo njene izdelke, velikanskega pomena za našo industrijo.